

GHID DE BUNE PRACTICI

ÎN DOMENIUL ACHIZIȚIILOR DERULATE DE
BENEFICIARI/SOLICITANȚII PRIVAȚI
ȘI DE EVITARE A NEREGULILOR ÎN GESTIONAREA
PROIECTELOR FINANȚATE PRIN POR 2014-2020

Disclaimer: Acest document este orientativ, prin intermediul lui urmărindu-se sprijinirea responsabililor cu achizițiile derulate în cadrul proiectelor finanțate prin POR 2014-2020 și punctarea situațiilor și aspectelor în care s-au produs erori.

Cuprins

1. Cuvânt înainte
2. Introducere
3. Definiții, noțiuni de bază
4. Legislație – regulamente europene, legislație națională, reglementări specifice
5. Achiziția directă
6. Exemple, studii de caz
 - 6.1 Divizarea artificială a contractelor
 - 6.2 Cerințe restrictive la nivelul documentației de atribuire
 - 6.3 Încălcarea principiului tratamentului egal
 - 6.4 Ajustarea prețului contractelor de lucrări ca urmare a modificărilor legislative
7. Recomandări

Marilena BOGHEANU
Director General ADR SV OLTENIA

Prin experiența dobândită în gestionarea fondurilor europene, ADR Sud-Vest Oltenia s-a preocupat permanent să sprijine solicitanții și beneficiarii în accesarea și implementarea proiectelor, prin identificarea principalelor probleme cu care aceștia se confruntă.

Până în prezent, în cadrul celor două priorități de investiții ale POR 2014-2020 adresate mediului de afaceri, la nivelul regiunii Sud-Vest Oltenia au fost depuse 899 cereri de finanțare, fiind semnate 299 de contracte (54% din totalul contractelor semnate) prin care se solicitau peste 95 milioane euro.

Prin implementarea acestor contracte, întreprinderile din regiunea noastră vor realiza activități de achiziționare de echipamente și tehnologii noi și moderne pentru activitatea de producție, construcții sau prestări servicii, achiziționare de sisteme IT, precum și în vederea modernizării spațiilor de producție în domenii precum: turism, construcții, servicii medicale, consultanță de afaceri, tehnică sau IT, industria lemnului, fabricarea bijuteriilor, încălțăminte, confecții, activități de tipărire, consultanță tehnică, media, etc.

Modalitatea de realizare a achizițiilor reprezintă unul dintre cele mai importante elemente în cadrul unui proiect. În consecință, am considerat oportună elaborarea unui **Ghid de bune practici în domeniul achizițiilor derulate de beneficiarii/solicitanții privați, care are ca scop evitarea unor disfuncționalități în gestionarea proiectelor finanțate prin POR 2014-2020.**

Prin intermediul acestei publicații, am urmărit sprijinirea responsabililor cu achizițiile derulate în cadrul proiectelor finanțate prin POR 2014-2020, prin prezentarea unei sinteze legate de aplicarea prevederilor *Ordinului 1284/2016 privind aprobarea procedurii competitive aplicabile solicitanților/beneficiarilor privați pentru atribuirea contractelor de furnizare, servicii sau lucrări finanțate din fonduri europene* precum și a unor recomandări pe baza cadrului juridic național și european.

În cadrul acestui *Ghid* practic sunt prezentate studii de caz și spețe apărute în derularea contractelor de achiziții, în care au fost identificate aplicări eronate ale legislației specifice, pentru ca acestea să fie evitate de beneficiari pe viitor.

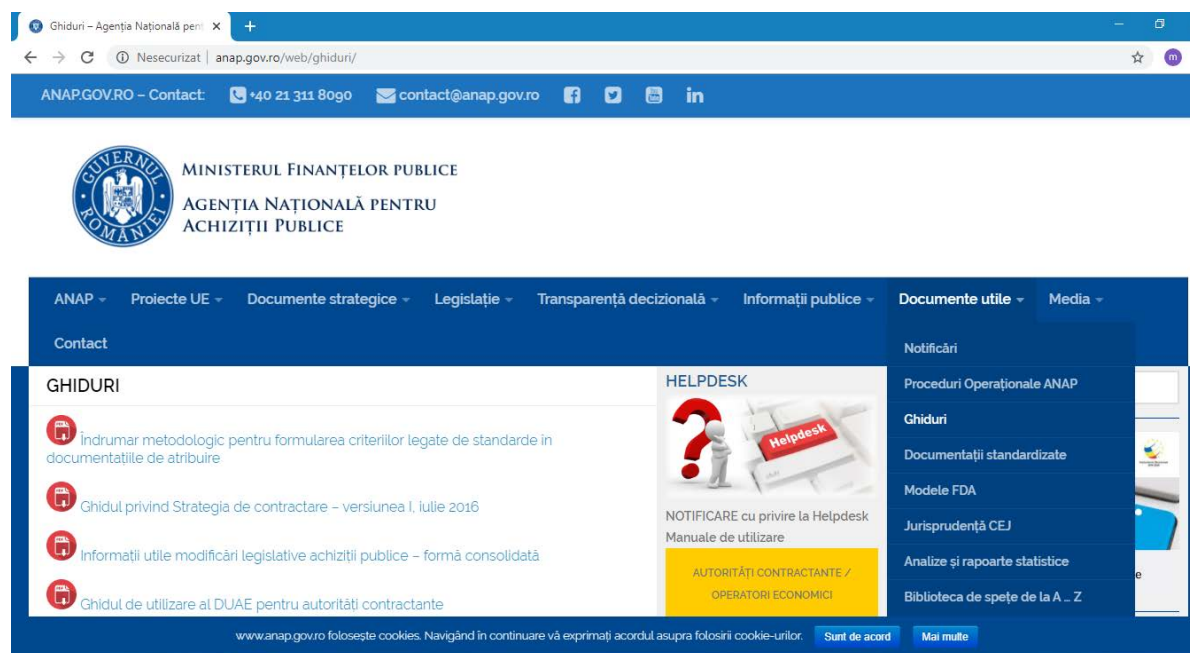
Beneficiarii POR, din organizații private cât și din instituțiile publice, sunt sprijiniți în implementarea contractelor de la semnare până la finalizare, prin oferirea de asistență tehnică în cadrul biroului de helpdesk.

Considerăm că această inițiativă, concretizată în realizarea prezentului *Ghid*, constituie un instrument util care sprijină beneficiarii privați în aplicarea legislației specifice.

2. Introducere

Modalitatea de realizare a achizițiilor reprezintă unul dintre cele mai importante elemente în cadrul unui proiect finanțat prin POR 2014-2020 având în vedere impactul corecțiilor financiare asupra cheltuielilor eligibile din proiect.

Acest ghid ia în calcul erorile care au apărut ca urmare a aplicării prevederilor Ordinului 1284/2016 privind aprobarea procedurii competitive aplicabile solicitanților/beneficiarilor privați privind atribuirea contractelor de furnizare, servicii sau lucrări finanțate din fonduri europene.

The screenshot displays the website of the National Agency for Public Procurement (ANAP). The header includes the logo of the Government of Romania and the text 'MINISTERUL FINANTELOR PUBLICE AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ACHIZIȚII PUBLICE'. The navigation menu contains various categories such as 'Proiecte UE', 'Documente strategice', and 'Informații publice'. The main content area is titled 'GHIDURI' and lists several guides, including a methodological guide for criteria formulation, a contract strategy guide, and a guide for the use of DUAE. A 'HELPDESK' section is also visible, featuring a red question mark icon and a 'Notificare' (Notification) box. The footer contains a cookie consent message.

La nivelul Programului Operațional Regional 2014-2020, în cazul identificării unor deficiențe la nivelul derulării procedurilor de achiziții publice urmează să se aplice corecții financiare. În România OUG 66/2011 reglementează activitățile de prevenire, de constatare a neregulilor, de stabilire și de recuperare a creanțelor bugetare rezultate din neregulile apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora, precum și de raportare a neregulilor către Comisia Europeană sau către alți donatori internaționali. OUG 66/2011 se aplică autorităților cu competențe în gestionarea fondurilor europene și oricăror altor instituții publice care au atribuții privind: prevenirea, constatarea unei nereguli, stabilirea și urmărirea încasării creanțelor bugetare rezultate din nereguli apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și a fondurilor publice naționale aferente acestora, beneficiarilor de fonduri europene și/sau fonduri publice naționale aferente acestora, precum și oricăror alți operatori economici cu capital public sau privat care desfășoară activități finanțate din fonduri europene în baza unor acte juridice.

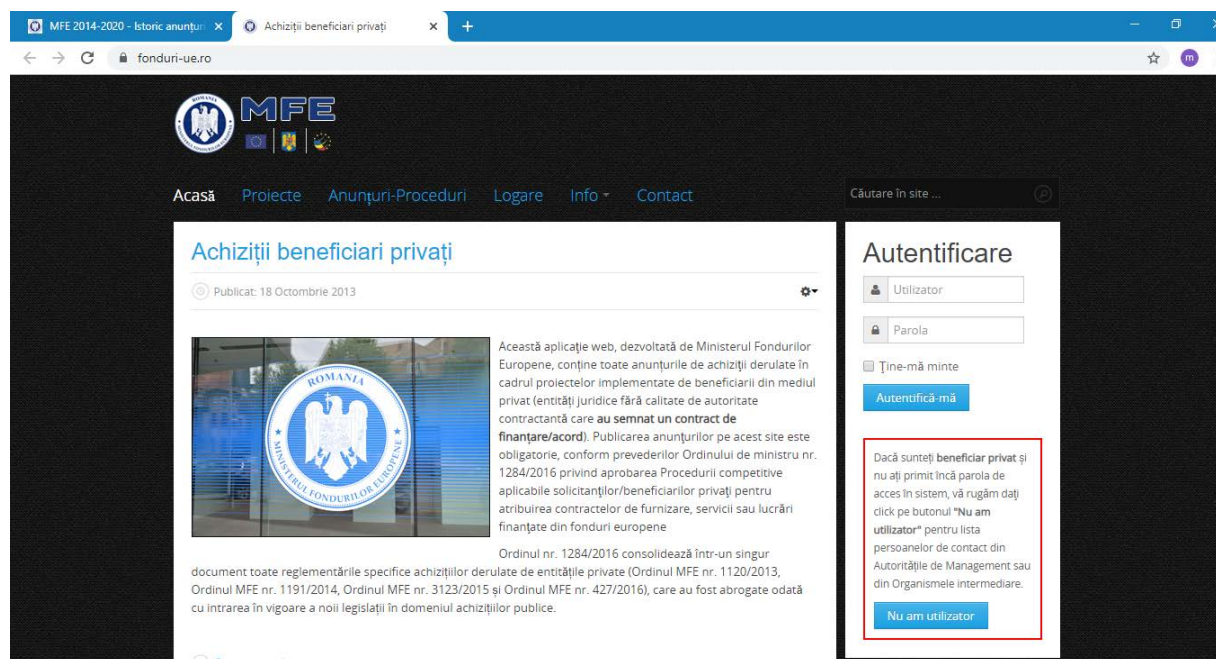
Prezentul ghid își propune să trateze și să prezinte erorile frecvent întâlnite în aplicarea următoarelor prevederi:

- **Ordinului 1284/2016 Secțiunea 3.2. – „Determinarea valorii estimate”** pct. 3 - „În determinarea valorii estimate”, beneficiarul privat *„are obligația să se raporteze la valoarea estimată cumulată a produselor, serviciilor sau lucrărilor care sunt considerate similare, respectiv care au același obiect, sau sunt destinate utilizării identice ori similare, ori care se adresează operatorilor economici ce desfășoară constant activități într-o piață de profil relevantă”.*
- **Ordinul 1284/2016 - Secțiunea 1 – „Principii aplicabile prezentei proceduri”:** *„Pe parcursul întregului proces de achiziție prin procedura competitivă, la adoptarea oricărei decizii, trebuie avute în vedere următoarele principii:*
 - a) *principiul transparenței;*
 - b) *principiul economicității;*
 - c) *principiul eficienței;*
 - d) *principiul eficacității.”*
- **Ordinul 1284/2016 - Secțiunea a 4-a – „Derularea procedurii competitive”, pct. 4.2 – „Analiza ofertelor și elaborarea notei justificative de atribuire” :**

„Solicitantul/beneficiarul privat compară ofertele primite prin raportarea lor la toate cerințele publicate și alege oferta care îndeplinește cerințele tehnice și prezintă avantaje față de acestea, la un raport calitate/preț competitiv.”

„Dacă se depun numai oferte care nu respectă prevederile de la subsecțiunea „Specificații”, procedura se va anula. În acest caz, procedura se poate relua (cu respectarea tuturor prevederilor aferente procedurii competitive), după o analiza a cauzelor care au condus la această situație.”

„Dacă se primește o singură ofertă, solicitantul/beneficiarul privat poate să o analizeze și să procedeze la atribuirea contractului de achiziție dacă oferta respectă specificațiile tehnice elaborate.”

The screenshot shows a web browser window with the URL 'fonduri-ue.ro'. The page title is 'Achiziții beneficiari privați' and it was published on 18 October 2013. The main content area features a logo for the Ministry of European Funds (MFE) and a text block explaining the website's purpose: to provide information on procurement procedures for private beneficiaries. A sidebar on the right contains a login form with fields for 'Utilizator' and 'Parola', a 'Tine-mă minte' checkbox, and buttons for 'Autentifică-mă' and 'Nu am utilizator'. A red box highlights a warning message: 'Dacă sunteți beneficiar privat și nu ați primit încă parola de acces în sistem, vă rugăm dați click pe butonul "Nu am utilizator" pentru lista persoanelor de contact din Autoritățile de Management sau din Organismele intermediare.'

- **Ordinului 1284/2016 - Secțiunea a 4-a – „Derularea procedurii competitive, pct. 4.1. –„Prospectarea pieței, II - Publicarea anunțului în cazul beneficiarilor privați”:**
- pct. 10 - „La finalul procedurii, în termen de 5 zile calendaristice de la semnarea contractului de achiziție, se va completa anunțul pe pagina web www.fonduri-ue.ro cu informații despre câștigătorul contractului. „
- pct. 11 – „În cazul în care beneficiarul privat nu completează informațiile menționate la punctul 10, cu excepția situațiilor expres reglementate de prezenta procedură, se aplică o corecție de 5% din valoarea contractului de achiziție. Termenul este exprimat în zile calendaristice și se calculează din ziua imediat următoare semnării contractului. Dacă termenul se împlinește într-o zi nelucrătoare, acesta se încheie la expirarea ultimei ore a următoarei zile lucrătoare. Dovada respectării acestor cerințe de publicitate se poate prezenta sub formă de print screen (captură de ecran înregistrată în registrul intern al firmei).”
- **Ordinului 1284/2016 Secțiunea a 3-a – „Elaborarea specificațiilor tehnice și determinarea valorii estimate” - 3.1. – „Elaborarea specificațiilor tehnice”, punctele 1 și 3:**
- pct. 1 – „Solicitantul/Beneficiarul privat elaborează cerințele tehnice obiective ce descriu obiectul achiziției pentru a se asigura de îndeplinirea corespunzătoare a scopului proiectului.”
- pct. 3 – „Specificațiile tehnice trebuie să cuprindă toate cerințele necesare pentru elaborarea ofertei. Solicitantul/Beneficiarul trebuie să elaboreze aceste specificații într-o manieră obiectivă/clară/detaliată pentru a se asigura de îndeplinirea corespunzătoare a scopului proiectului”

The screenshot shows the website 'Finantari Active' for the period 2014-2020. The main navigation menu includes: Acasa, Noutati, Prezentare generala POR, Finantari active POR 2014 - 2020, Ghiduri POR 2014-2020, Programare 2014-2020, Informare si publicitate POR, Sprijin dezvoltare urbana, Informatii pentru beneficiarii POR 2014 - 2020. The main content area is titled 'Instrucțiuni AM POR' and lists several PDF documents with their download counts:

- Instructiunea_115-18.04.2019.pdf (112 downloads)
- Instructiunea-112-din-08.03.2019.pdf (114 downloads)
- instructiunea-98.pdf (255 downloads)
- instructiunea-97.pdf (137 downloads)
- Instructiune_nr.90_-_02.10.2018.pdf (445 downloads)
- Instructiunea-82-a-AM-POR-privind-depunerea-si-modificarea-PT.pdf (218 downloads)
- Instructiunea-AMPOR-nr.77-2018.pdf (182 downloads)
- Instructiunea nr. 73-15-05-2018.pdf (200 downloads)

On the right side, there are three vertical panels: 'FINANTARI ACTIVE POR 2014 - 2020', 'SOLICITA INFORMATII', and 'HARTA INTERACTIVA'.

3. Definiții, noțiuni de bază

3.1. Definiții

Procedura competitivă - etapele minime ce trebuie parcurse de solicitanții/beneficiarii privați în vederea atribuirii unui contract de achiziție.

Beneficiar privat - entitate juridică fără calitate de autoritate contractantă care a semnat un contract de finanțare/acord sau care are calitatea de partener în cadrul unui contract de finanțare/acord.

Partener - entitate juridică care participă alături de beneficiarul privat la desfășurarea activităților din cadrul proiectului.

Solicitant privat - entitate juridică fără calitate de autoritate contractantă care poate depune o cerere de finanțare/aplicație în cadrul programelor finanțate din fonduri europene, devenind beneficiar privat ulterior semnării contractului de finanțare/acordului.

Operator economic - orice persoană fizică sau juridică, de drept public ori de drept privat, sau grup ori asociere de astfel de persoane, care oferă în mod licit pe piață executarea de lucrări și/sau a unei construcții, furnizarea de produse ori prestarea de servicii, inclusiv orice asociere temporară formată între două ori mai multe dintre aceste entități.

Valoare estimată - o determinare valorică a obiectului unei achiziții care se stabilește pe baza calculării și însumării tuturor sumelor plătibile pentru îndeplinirea obiectivului propus (inclusiv quantumul aferent procentului de diverse și neprevăzute, după caz), fără taxa pe valoarea adăugată, luând în considerare orice eventuale forme de opțiuni și prelungiri menționate în mod explicit în documentele achiziției.

Specificații tehnice - toate cerințele, inclusiv prescripții sau caracteristici de natură tehnică ce permit fiecărui produs, serviciu sau lucrare să fie descris, în mod obiectiv, într-o manieră corespunzătoare îndeplinirii necesității solicitantului/beneficiarului privat.

Ofertă - document prezentat de operatorul economic în cadrul procedurii competitive prin care își manifestă voința de a se angaja din punct de vedere juridic într-un proces de achiziție și care conține informații tehnice și financiare despre produse/servicii/lucrări aflate pe piață.

Documentele achiziției - toate documentele elaborate pentru o achiziție, atât cele elaborate de solicitantul/beneficiarul privat, cât și cele elaborate de operatorii economici, inclusiv documentele justificative care atestă plățile/realitatea achiziției.

Contract de furnizare - contractul cu titlu oneros, încheiat în scris între un solicitant/beneficiar privat și unul sau mai mulți operatori economici, având ca obiect furnizarea de produse.

Contract de lucrări - contractul cu titlu oneros, încheiat în scris între un solicitant/beneficiar privat și unul sau mai mulți operatori economici, având ca obiect fie exclusiv execuția, fie atât proiectarea, cât și execuția de lucrări/construcții sau realizarea, prin orice mijloace, a unei construcții.

Contract de servicii - contractul cu titlu oneros, încheiat în scris între un solicitant/beneficiar privat și unul sau mai mulți operatori economici, având ca obiect prestarea de servicii.

3.2. Neregulă, fraudă și principii

Neregulă este orice abatere de la legalitate, regularitate și conformitate în raport cu dispozițiile naționale și/sau europene, precum și cu prevederile contractelor ori a altor angajamente legal încheiate în baza acestor dispoziții, ce rezultă dintr-o acțiune sau inacțiune a beneficiarului ori a autorității cu competențe în gestionarea fondurilor europene, care a prejudiciat sau care poate prejudicia bugetul Uniunii Europene/bugetele donatorilor publici internaționali și/sau fondurile publice naționale aferente acestora printr-o sumă plătită necuvenit.

Fraudă este infracțiunea săvârșită în legătură cu obținerea ori utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora, incriminată de Codul penal ori de alte legi speciale.

Principiul economicității prevede minimizarea costului resurselor alocate pentru atingerea rezultatelor estimate ale unei activități, cu menținerea calității corespunzătoare a acestor rezultate.

Principiul eficienței presupune asigurarea unui raport optim între resursele utilizate și rezultatele obținute.

Principiul eficacității vizează gradul de îndeplinire a obiectivelor specifice stabilite pentru fiecare activitate planificată, în sensul obținerii rezultatelor scontate.

Principiul transparenței presupune aducerea la cunoștință operatorilor economici interesați a tuturor informațiilor referitoare la aplicarea procedurii de atribuire cu scopul eliminării riscului de favoritism și de comportament arbitrar din partea autorității contractante.

Principiul proporționalității presupune realizarea unei corelări între necesitățile autorității contractante, obiectul contractului de achiziție publică și cerințele care trebuie îndeplinite de ofertanți.

Principiul tratamentului egal presupune că oricând, pe parcursul procedurii de atribuire, să se stabilească și să se aplice reguli și cerințe identice pentru toți operatorii economici, astfel încât aceștia să beneficieze de șanse egale.

4. Legislație – regulamente europene, legislație națională, reglementări specifice

În contextul proiectelor finanțate din instrumente structurale, beneficiarii sunt obligați să respecte legislația privind achizițiile publice.

Reglementarea achizițiilor publice la nivel european se realizează, în principal, prin următoarele acte normative:

- Directiva 2014/23/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind atribuirea contractelor de concesiune;
- Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE;
- Directiva 2014/25/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile efectuate de entitățile care își desfășoară activitatea în sectoarele apei, energiei, transporturilor și serviciilor poștale și de abrogare a Directivei 2004/17/CE.

Actualul cadru normativ de bază în materie de achiziții publice în România este reprezentat de:

- Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice;
- Legea nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale;
- Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii;
- Legea nr. 101/2016 privind remediile și căile de atac în materie de atribuire a contractelor de achiziție publică, a contractelor sectoriale și a contractelor de concesiune de lucrări și concesiune de servicii, precum și pentru organizarea și funcționarea Consiliului Național de Soluționare a Contestațiilor;
- Hotărârea nr. 394/2016 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor referitoare la atribuirea contractului sectorial/acordului-cadru din Legea nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale;
- Hotărârea nr. 395/2016 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor referitoare la atribuirea contractului de achiziție publică/acordului-cadru din Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice;
- Hotărârea Guvernului nr. 867/2016 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor referitoare la atribuirea contractelor de concesiune de lucrări și concesiune de servicii din Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii;
- Ordonanța de urgență nr. 66/2011 privind prevenirea, constatarea și sancționarea neregulilor apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora;

- **Hotărârea nr. 519/2014** privind stabilirea ratelor aferente reducerilor procentuale/corecțiilor financiare aplicabile pentru abaterile prevăzute în anexa la Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 66/2011 privind prevenirea, constatarea și sancționarea neregulilor apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora;
- **Hotărârea nr. 875/2011** pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 66/2011 privind prevenirea, constatarea și sancționarea neregulilor apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora;
- **Ordinul 1284/2016** privind aprobarea Procedurii competitive aplicabile solicitanților/beneficiarilor privați pentru atribuirea contractelor de furnizare, servicii sau lucrări finanțate din fonduri europene.

5. Achiziția directă

Dacă valoarea estimată a achiziției, fără TVA, este mai mică decât pragurile valorice prevăzute de art. 7 alin. (5) din legea 98/2016, solicitantul/beneficiarul privat achiziționează direct produse, servicii sau lucrări.

ACHIZIȚIA DIRECTĂ	
Achiziție de produse	Valoarea estimată este mai mică decât 135.060 lei, exclusiv TVA
Achiziție de servicii	Valoarea estimată este mai mică decât 135.060 lei, exclusiv TVA
Achiziție de lucrări	Valoarea estimată este mai mică decât 450.200 lei, exclusiv TVA

Achiziția se realizează pe bază de documente justificative (de exemplu: contract, dacă este cazul, comandă, bon fiscal/factură, ordin de plată, extras de cont, notă de recepție, fișă de cont, documente de transport sau altele, după caz).

Pentru achiziția directă nu este obligatorie semnarea unui contract. În cazul în care solicitantul/beneficiarul privat consideră că pentru predictibilitatea relațiilor comerciale are nevoie de clauze contractuale clare, acesta poate semna un contract în acest sens.

Reguli aplicabile în cadrul achiziției directe:

Principiile economicității, eficienței și eficacității trebuie respectate indiferent de valoarea estimată a achiziției. Solicitantul/Beneficiarul privat este obligat să întreprindă toate măsurile pe care le consideră necesare în vederea respectării acestor principii, incluse în principiul bunei gestionări financiare, pornind de la premisa că procedează de o manieră similară și în organizarea activității proprii.

Achiziția directă nu trebuie să respecte o procedură și reguli de publicitate, respectiv nu trebuie să se publice anunț pe pagina web www.fonduri-ue.ro/alte forme de publicitate prevăzute de prezenta procedură.

Solicitantul/Beneficiarul privat, înainte de efectuarea achiziției directe, va întocmi o notă privind determinarea valorii estimate, care va include informațiile rezultate din cercetarea ofertelor din piață (oferte de preț solicitate, cataloage de produse etc.).

Pentru achizițiile directe efectuate în cadrul unui proiect, beneficiarul privat determină valoarea estimată pentru fiecare achiziție în parte încă de la momentul depunerii fișei de proiect/cererii de finanțare/aplicației. În cazul în care există un interval de timp semnificativ între depunerea cererii de finanțare/aplicației sau aprobarea contractului de finanțare/acordului și efectuarea achiziției, se pot înregistra modificări (creșteri/diminuări) de prețuri pe piață. Din acest motiv, se va verifica actualitatea valorii estimate a achiziției și, dacă este cazul, se va actualiza această valoare, înainte de efectuarea achiziției.

Solicitantul/Beneficiarul privat trebuie să facă dovada realității cheltuielii efectuate, inclusiv prin înregistrări contabile. Realitatea cheltuielilor trebuie dovedită și în cazul vizitelor la fața locului efectuate de către autoritățile cu competențe în gestionarea fondurilor europene/organismele cu competențe în verificarea fondurilor europene.

Dosarul achiziției (pentru solicitantul/beneficiarul privat)

Documente care trebuie introduse în dosarul achiziției directe	Contract de:		
	lucrări	furnizare	servicii
Nota privind determinarea valorii estimate	✓	✓	✓
Documentele justificative ale achiziției (de exemplu: comandă, factură, bon fiscal, contract, documentele de transport sau altele, după caz)	✓	✓	✓
Documentele care dovedesc realizarea achiziției, respectiv furnizarea produselor/prestarea serviciilor/ execuția lucrărilor (de exemplu: ordine de plată, extrase de cont, procese-verbale de predare-primire, procese-verbale de recepție, procese-verbale de punere în funcțiune/acceptanță, rapoarte de activitate sau altele, după caz).	✓	✓	✓

Verificări efectuate de autoritățile cu competențe în gestionarea fondurilor europene

Nr.crt	Elemente de verificat	Instrucțiuni
1.	Valoarea estimată a achiziției este mai mică decât pragurile valorice prevăzute în lege?	<p>Se verifică dacă Nota privind determinarea valorii estimate include informațiile rezultate din cercetarea ofertelor din piață.</p> <p>Se verifică dacă a fost necesară actualizarea valorii estimate.</p> <p>Valoarea estimată trebuie să fie mai mică decât pragurile valorice prevăzute la art. 7 alin. (5) din lege.</p> <p>Valoarea estimată/ valoarea estimată actualizată, după caz, trebuie să fie corelată cu valoarea prevăzută în contractul de finanțare/acord, în cazul achizițiilor efectuate de beneficiarii privați.</p> <p>Sanctiune</p> <ul style="list-style-type: none"> • În cazul în care se divide achiziția pentru a se evita aplicarea procedurii competitive se aplică o corecție de 25% din valoarea achiziției, deoarece în cazul procedurii competitive trebuiau respectate cerințele de publicitate la inițierea procedurii.
2.	Sunt depuse la dosar documentele achiziției?	<p>Se verifică existența documentelor.</p> <p>Sanctiune</p> <p>Dacă anumite cheltuieli din cadrul unei achiziții nu se pot proba cu documente justificative, se aplică sancțiunea prevăzută la partea a 3-a pct. 3 din anexa la Hotărârea Guvernului nr. 519/2014 privind stabilirea ratelor aferente reducerilor procentuale/corecțiilor financiare aplicabile pentru abaterile prevăzute în anexa la Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 66/2011 privind prevenirea, constatarea și sancționarea neregulilor apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora, denumită în continuare H.G. nr. 519/2014.</p>

În cazul în care realizarea obiectului achiziției presupune o serie de aprobări, avize, autorizații sau alte formalități stabilite de prevederi legale incidente, solicitantul/beneficiarul privat trebuie să se asigure că efectuarea cheltuielilor se realizează cu respectarea tuturor prevederilor legale în vigoare.

STUDIU DE CAZ

6. Exemple, studii de caz

6.1. Divizarea artificială a contractelor

Beneficiarul a divizat contractele de achiziție pentru a nu aplica o procedură competitivă care necesită un nivel superior de publicitate și transparență.

Beneficiarul a achiziționat prin procedura simplificată un dispozitiv CAD-CAM în valoare de 402.446,32 lei. Printre caracteristicile tehnice ale acestuia numărându-se: amprentare optică prin scanare tridimensională intraorală, comunicarea cu mașina de strunjire cu fir sau module radio, incluzând soft de design (CAD) pentru coroane și punți dentare, cu o gamă largă de procedee, funcție Smile Design (o simulare pe imaginea 3D a pacientului urmărind efectul estetic al restaurării propuse), simularea și efectuarea de măsurători, unitate de frezare cu touch display, etc.

Ulterior beneficiarul achiziționează în mod direct un program soft pentru design, frezare și sinterizare destinat să permită realizarea de incrustații, fațete, coroane, să permită designul punților, propunerea virtuală a restaurării, realizarea unei impresii reale a restaurării finale încă din faza de design, cu ajutorul funcției Smile Design (o simulare pe imaginea 3D a pacientului urmărind efectul estetic al restaurării propuse).

În urma analizei se constată că softul achiziționat prin atribuire directă este un soft de design al punților, care folosește funcția Smile Design, fiind similar și complementar softului CAD (încorporat în dispozitivul CAD-CAM, achiziționat prin procedura competitivă), soft destinat designului pentru coroane și punți dentare, deasemenea având funcția Smile Design.

În urma solicitărilor de clarificări ale ADR SV Oltenia, beneficiarul a menționat următoarele:

„Aplicația software menționată (din CAD-CAM) este o parte integrantă a unității de scanare-prelucrare, instalată pe calculatorul atașat”, „astfel aplicația va fi folosită exclusiv în procesul de scanare, frezare și sinterizare a soluției medicale, fiind instalată pe calculatorul atașat unității de scanare-prelucrare (...) Aplicația achiziționată în cadrul contractului (...) va fi instalată pe unul din cele trei calculatoare dotate cu monitoare și televizor, achiziționate în cadrul proiectului, fiind utilizată în cabinetele medicale pentru partea de design a soluției medicale (...) Acest aspect face nepractică utilizarea întregii unități de scanare- prelucrare, fiind necesară fie deplasarea unității în cabinetul medical, fie deplasarea pacientului în camera de frezare/sinterizare (...). Prin procedura competitivă au fost achiziționate echipamente tehnologice, unul din ele incluzând această aplicație software, ca parte integrantă a echipamentului, având ca scop obținerea amprentei optice a gurii pacientului și transmiterea acestora către mașina de strunjire. Prin achiziția directă a fost achiziționat un pachet software (fără componente fizice) utilizat pentru faza de design a soluției medicale

împreună cu pacientul (...) aplicațiile software sunt aceeași marcă și variantă (...) pentru a asigura o compatibilitate completă între soluția stabilită cu pacientul și soluția realizată de mașina de strunjire".

S-a observat din precizările beneficiarului că cele două aplicații sunt complementare incluse pe același circuit de stabilire a soluției medicale optime pentru pacient. Aplicațiile respective funcționează împreună cu dispozitivul CAD-CAM achiziționat, fiind dedicate acestuia. Dispozitivul CAD-CAM, cât și programul ce fac obiectul contractului fiind achiziționate de la același furnizor.

Conform Ordinului 1284/2016 - Secțiunea 3.2. – „Determinarea valorii estimate” pct. 3 la determinarea valorii estimate, beneficiarul privat *"are obligația să se raporteze la valoarea estimată cumulată a produselor, serviciilor sau lucrărilor care sunt considerate similare, respectiv care au același obiect, sau sunt destinate utilizării identice ori similare, ori care se adresează operatorilor economici ce desfășoară constant activități într-o piață de profil relevantă".*

Având în vedere că dispozitivul CAD-CAM și programele soft achiziționate aferente au același obiect și sunt destinate împreună aceleași utilizări, în estimarea valorii estimate beneficiarul trebuia să țină cont de valoarea lor totală. În concluzie, în mod eronat beneficiarul a atribuit direct contractul de furnizare program soft cu valoarea estimată de 37.959,66 lei. Acesta ar fi trebuit să cumuleze valoarea estimată a programului soft cu cea a dispozitivului CAD-CAM, de 388.965,08 lei și să atribuie prin procedură competitivă contractul de furnizare program soft, așa cum prevede Ordinul 1284/2016 și nu prin achiziție directă, având în vedere faptul că cele două sunt produse similare, respectiv au același obiect, sunt destinate utilizării similare, și care se adresează operatorilor economici ce desfășoară constant activități într-o piață de profil relevantă.

Având în vedere cele menționate mai sus în conformitate cu prevederile Ordinului 1284/2016 - Secțiunea a 7-a – „Lista de verificare” - *„Dacă solicitantul/beneficiarul privat*

trebuia să aplice procedura competitivă și a ales să achiziționeze direct, fără publicarea unui anunț, se va aplica o corecție de 25% din valoarea contractului de achiziție, ca urmare a nepublicării anunțului.” Astfel, s-a aplicat o reducere procentuală de 25% din valoarea contractului în conformitate cu prevederile H.G. 519/2014 privind stabilirea ratelor aferente reducerilor procentuale/corecțiilor financiare aplicabile pentru abaterile prevăzute în anexa la Ordonanța de urgență a Guvernului nr.66/2011 cu modificările și completările ulterioare, Pct. 1 - Nerespectarea cerințelor privind asigurarea unui grad adecvat de publicitate și transparența la publicarea procedurii simplificate, Partea a 3-a.

6.2. Cerințe restrictive la nivelul documentației de atribuire

În specificațiile tehnice, la secțiunea - Cerințe obligatorii de îndeplinit, beneficiarul a introdus următoarea cerință: **„Pentru ușurința în servizare, toate utilajele oferite să fie produse de un singur producător”.**

Beneficiarul a încălcat principiul economicității așa cum este el specificat în Ordinul 1284/2016, prin impunerea unor cerințe restrictive care puteau să împiedice posibilitatea ofertanților să participe la procedura de atribuire, nepromovându-se astfel concurența și implicit utilizarea eficientă a fondurilor europene.

Prin solicitările de clarificări, Organismul Intermediar a cerut beneficiarului să justifice solicitarea de mai sus, acesta menționând în răspunsul său următoarele :

„Cerința ca toate utilajele să fie fabricate de același producător (operator) permite reducerea costurilor cu întreținerea, precum și timpul de intervenție în caz de avarie. Din cercetările noastre, furnizorii diverși care oferă un amestec de mărci de utilaje nu au competența necesară întreținerii tuturor mărcilor oferite. În cazul diverșilor furnizori, nu avem siguranța prețurilor celor mai mici de service și piese de schimb. Negocierea, ulterioră garanției, a prețului de service și a pieselor de schimb este mult mai facilă în cazul unui producător unic, care poate oferi piese pentru mai multe utilaje. Am dorit să avem un avantaj la negocierea de piese de schimb și service după garanție, având două utilaje de aceeași marcă, existând posibilitatea acordării de discount pentru acestea.

Contactul cu un singur reprezentant al producătorului este un alt avantaj pentru noi. De asemenea, se asigură o economie de costuri a servisirii prin volum (piese, transport, manoperă, etc). Școlarizarea personalului se poate realiza mai ușor datorită faptului că utilajele aceluiași producător au subsansamble de comandă și control asemănătoare. Datorită acestor asemănări ale configurației utilajelor aceluiași producător, personalul poate fi interschimbabil, operatorii odată instruiți putând lucra pe oricare dintre cele două utilaje.”

Cerința nu a fost motivată deoarece:

- Nu este evident ca pentru utilajele diferite fabricate de același producător să se reducă costurile de întreținere și timpul de intervenție în caz de avarie. Nu este obligatoriu ca utilajele să se defecteze în același timp astfel ca un singur apel la service să rezolve reparația ambelor utilaje.

- Utilajele sunt diferite constructiv și dimensional, deci posibilitatea să existe multe piese interschimbabile care să reducă costurile printr-o cantitate mai mare comandată pentru ambele utilaje, este mică.

- Garanția celui mai mic preț la piesele de schimb și service pe piață se asigură prin cereri de ofertă.

- Instruirea, atestarea personalului se face pe tipuri de utilaje și nu pe configurarea comenzilor.

Având în vedere cele de mai sus, s-a constatat faptul că cerința nu este motivată, este restrictivă, putând denatura concurența și încalcă principiul economicității care prevede minimizarea costurilor resurselor alocate pentru atingerea rezultatelor estimate ale unei activități, cu menținerea calității corespunzătoare a acestor rezultate. De aceea, această cerință se constituie într-o abatere de la principiile care guvernează utilizarea fondurilor europene așa cum este specificat în Ordinul 1284/2016 și a necesitat aplicarea unei corecții financiare.

Prin urmare s-a aplicat o corecție financiară de 5% din valoarea contractului, în conformitate cu H.G. 519 din 26.06.2014 privind stabilirea ratelor aferente reducerilor procentuale/corecțiilor financiare aplicabile pentru abaterile prevazute în anexa la Ordonanța de urgență a Guvernului nr.66/2011 cu modificările și completările ulterioare, Partea a 3-a - Contracte încheiate de beneficiarii privați de fonduri europene, care nu au calitatea de autoritate contractantă conform legislației în vigoare, dar care au obligația respectării prevederilor Ordinului MFE nr.1120/2013, pct. 3 - Nerespectarea cerințelor privind asigurarea unei bune gestiuni financiare cu aplicarea principiilor economicității, eficacității și eficienței - Prin aplicarea principiului proporționalității și luând în considerare gravitatea abaterii, prejudiciul provocat sau posibil să fie provocat fondurilor europene și fondurilor publice naționale aferente acestora.

6.3. Încălcarea principiului tratamentului egal

Situația 1

În specificațiile tehnice publicate pe site-ul www.fonduri-ue.ro beneficiarul a menționat anumite caracteristici tehnice pentru echipamentele pe care urma să le achiziționeze. În urma verificărilor efectuate s-a constatat faptul că ofertantul câștigător nu îndeplinește toate caracteristicile tehnice solicitate prin specificațiile tehnice.

Menționăm faptul că la procedură a fost depusă o singură ofertă, cea câștigătoare. Prin urmare, beneficiarul a atribuit contractul unui ofertant care nu îndeplinea toate cerințele din specificațiile tehnice, deși acesta era obligat să respecte următoarele prevederi din Ordinul 1284/2016:

- 1. Solicitantul/beneficiarul privat compară ofertele primite prin raportarea lor la toate cerințele publicate și alege oferta care îndeplinește cerințele tehnice și prezintă avantaje față de acestea, la un raport calitate/preț competitiv.*
- 2. Dacă se depun numai oferte care nu respectă prevederile de la subsecțiunea "Specificații", procedura se va anula. În acest caz, procedura se poate relua (cu respectarea tuturor prevederilor aferente procedurii competitive), după o analiză a cauzelor care au condus la această situație.*
- 3. Dacă se primește o singură ofertă, solicitantul/beneficiarul privat poate să o analizeze și să procedeze la atribuirea contractului de achiziție dacă oferta respectă specificațiile tehnice elaborate.*

S-a aplicat o corecție financiară de 5% din valoarea contractului în conformitate cu H.G. 519 din 26.06.2014 privind stabilirea ratelor aferente reducerilor procentuale/corecțiilor financiare aplicabile pentru abaterile prevăzute în anexa la Ordonanța de urgență a Guvernului nr.66/2011 cu modificările și completările ulterioare, Partea 3, pct. 3 - Nerespectarea cerințelor privind asigurarea unei bune gestiuni financiare cu aplicarea principiilor economicității, eficacității și eficienței.

Situația 2

Prin specificațiile tehnice, beneficiarul nu a adus la cunoștința tuturor potențialilor ofertanți posibilitatea acordării unui avans, menționând chiar că nu se acordă avans. Beneficiarul a semnat contractul cu singurul ofertant participant la procedură, acceptând plata unui avans de 100%. În situația în care beneficiarul ar fi inclus în documentele achiziției această posibilitate, ar fi asigurat participarea mai multor operatori economici la procedură.

În situația în care beneficiarul urma ca prin contract să prevadă o clauză cu privire la acordarea unui avans, această posibilitate trebuia să fie menționată în specificațiile tehnice având în vedere faptul că acest lucru **ar fi atras mai mulți ofertanți la procedură, asigurându-se astfel promovarea concurenței.**

În concluzie, beneficiarul nu respectă prevederile pct. 4. de la cap.3.1 - „Elaborarea specificațiilor tehnice”, din Ordinul 1284/2016, care menționează că: „Definirea unor cerințe care (...) pot avea ca efect favorizarea sau eliminarea anumitor operatori economici ori a anumitor produse, nu reprezintă o bună practică”. **Menționăm faptul că beneficiarii sunt obligați să respecte următoarele prevederi din Ordinul 1284/2016:**

Secțiunea 1 – „Principii aplicabile prezentei proceduri”: *„Pe parcursul întregului proces de achiziție prin procedura competitivă, la adoptarea oricărei decizii, trebuie avute în vedere următoarele principii:*

- a) principiul transparenței;*
- b) principiul economicității;*
- c) principiul eficienței;*
- d) principiul eficacității.*

„Prin transparență se înțelege aducerea la cunoștința publicului, a informațiilor referitoare la procedura competitivă, astfel încât operatorii economici care operează pe piață să poată participa la competiție, asigurându-se prin aceasta, promovarea concurenței. *Având în vedere faptul că respectarea acestui principiu asigură premisele pentru respectarea celorlalte trei principii, sunt prevăzute sancțiuni pentru nerespectarea cerințelor de publicitate.”*

S-a aplicat o corecție financiară de 5% din valoarea contractului în conformitate cu H.G. 519 din 26.06.2014 privind stabilirea ratelor aferente reducerilor procentuale/corecțiilor financiare aplicabile pentru abaterile prevăzute în anexa la Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 66/2011 cu modificările și completările ulterioare, Partea 3, pct. 3 - Nerespectarea cerințelor privind asigurarea unei bune gestiuni financiare cu aplicarea principiilor economicității, eficacității și eficienței.

Alte abateri

Situația 1

Beneficiarul a publicat, în conformitate cu prevederile Ordinului 1284/2016, un anunț pe pagina web www.fonduri-ue.ro, secțiunea "Achiziții privați", însoțit de specificațiile tehnice în vederea achiziționării unor echipamente.

În urma desfășurării procedurii de atribuire, în data de 08.01.2018 a fost semnat și încheiat contractul între beneficiar și ofertantul câștigător.

În urma verificărilor efectuate s-a constatat faptul că pe pagina web www.fonduri-ue.ro procedura derulată de beneficiar apare ca fiind închisă la data de 17.01.2018. Prin urmare beneficiarul nu a publicat anunțul de atribuire, pe site-ul dedicat, în termenul de 5 zile calendaristice specificat în Ordinul 1284/2016.

Rezultă astfel că beneficiarul nu a respectat obligațiile impuse prin Ordinul 1284/2016 fiind incidente următoarele prevederi din acesta: „În cazul în care beneficiarul privat nu completează informațiile menționate la punctul 10, cu excepția situațiilor expres reglementate de prezenta procedură, se aplică o corecție de 5% din valoarea contractului de achiziție. Termenul este exprimat în zile calendaristice și se calculează din ziua imediat următoare semnării contractului. Dacă termenul se împlinește într-o zi nelucrătoare, acesta se încheie la expirarea ultimei ore a următoarei zile lucrătoare. Dovada respectării acestor cerințe de publicitate se poate prezenta sub formă de print screen (captură de ecran înregistrată în registrul intern al firmei).”

Prin urmare, s-a aplicat o corecție financiară de 5% din valoarea contractului așa cum prevede Ordinul 1284/2016: „Dacă în termen de 5 zile calendaristice de la semnarea

contractului de achiziție, nu s-a asigurat transparența rezultatului procedurii, se aplică o corecție de 5% din valoarea contractului de achiziție (partea a 3-a pct.2 din anexa la H.G. nr. 519/2014)” și în conformitate cu H.G. 519 din 26.06.2014 privind stabilirea ratelor aferente reducerilor procentuale/corecțiilor financiare aplicabile pentru abaterile prevăzute în anexa la Ordonanța de urgență a Guvernului nr.66/2011 cu modificările și completările ulterioare, Partea 3, pct.2 - Nerespectarea cerințelor privind asigurarea unui grad adecvat de publicitate și transparența la desemnarea câștigătorului - contractul a fost atribuit nerespectându-se principiul transparenței, prin publicarea anunțului de atribuire pe site-ul Ministerul Fondurilor Europene.

Situația 2

Beneficiarul a încălcat principiul economicității și eficienței, așa cum este specificat în Ordinul 1284/2016, prin impunerea unor cerințe tehnice extrem de generale și vagi ce au împiedicat ofertanții să depună oferte competitive, neexistând practic o concurență reală în procedura de atribuire.

Astfel, în specificațiile tehnice publicate pe site-ul www.fonduri-ue.ro au fost indicate caracteristici tehnice generale: Axa 4 - A cu rotire continuă controlată, structura din elemente turnate din fontă care asigura rigiditate foarte mare și o stabilitate termică foarte bună, sistem de măsurare a pieselor, axa Z echilibrată hidraulic, ungerea pe toate axele centralizată și asistată în ordinea priorității acestora.

După cum se observă NU au fost indicate dimensiuni de gabarit, limite maxime - minime de operare, de greutate sau alte caracteristici tehnice.

În cele patru clarificări la specificațiile tehnice operatorii economici au solicitat informații referitoare la dimensiunile mesei, dimensiuni legate de gabaritul pieselor prelucrate, cursele pentru axele X, Y, Z, având în vedere că există o plajă mare de utilizare ce corespunde cerințelor generale enunțate în specificațiile tehnice publicate.

Beneficiarul nu a oferit informații suplimentare niciuneia dintre aceste solicitări de clarificări deoarece „s-a dorit să nu se favorizeze anumiți producători, astfel încât ofertanții să aibă șanse egale și să promoveze concurența.”

Conform Ordinului 1284/2016 Secțiunea 3 - 3.1. „Elaborarea specificațiilor tehnice”, punctele 1 și 3:

„1. Solicitantul/Beneficiarul privat elaborează cerințele tehnice obiective ce descriu obiectul achiziției pentru a se asigura de îndeplinirea corespunzătoare a scopului proiectului.

3. Specificațiile tehnice trebuie să cuprindă toate cerințele necesare pentru elaborarea ofertei. Solicitantul/Beneficiarul trebuie să elaboreze aceste specificații într-o manieră obiectivă/clară/detaliată pentru a se asigura de îndeplinirea corespunzătoare a scopului proiectului.”

S-a considerat că nici prin specificațiile tehnice postate în anunțul de participare și nici prin răspunsurile la solicitările de clarificări beneficiarul nu a indicat caracteristicile tehnice detaliate ce ar fi permis depunerea unor oferte cu adevărat competitive, precum și achiziționarea echipamentului respectând principiile economicității și eficienței.

Având în vedere cele de mai sus s-a considerat că prin impunerea unor cerințe tehnice extrem de generale și vagi ce au împiedicat ofertanții să depună oferte competitive a fost

încălcat principiul economicității și eficienței ce prevede minimizarea costului resurselor alocate pentru atingerea rezultatelor estimate ale unei activități, cu menținerea calității corespunzătoare a acestor rezultate. De aceea, menționarea acestor cerințe este considerată o abatere de

la principiile care guvernează utilizarea fondurilor europene așa cum este specificat în Ordinul nr. 1284/2016 și necesită aplicarea unei reduceri procentuale.

S-a aplicat o corecție financiară de 5% din valoarea contractului în conformitate cu H.G. 519 din 26.06.2014 privind stabilirea ratelor aferente reducerilor procentuale/corecțiilor financiare aplicabile pentru abaterile prevăzute în anexa la Ordonanța de urgență a Guvernului nr.66/2011 cu modificările și completările ulterioare, Partea 3, pct. 3 - Nerespectarea cerințelor privind asigurarea unei bune gestiuni financiare cu aplicarea principiilor economicității, eficacității și eficienței.

6.4. Ajustarea prețului contractelor de lucrări ca urmare a modificărilor legislative

În urma verificărilor efectuate s-a constatat faptul că beneficiarii au actualizat valoarea contractelor de lucrări ca urmare a majorării salariului minim pe economie în domeniul construcțiilor, conform OUG 114/2018, cu încălcarea prevederilor legale și a clauzelor contractuale. S-a constatat astfel că pe lângă majorarea cheltuielilor directe cu manopera și majorarea profitului din situațiile de lucrări s-a majorat și valoarea **cheltuielilor indirecte**, deși prevederile Ordinului 1284/2016 menționau faptul că actualizarea prețului poate fi făcută numai **pentru acoperirea costurilor pe baza cărora s-a fundamentat prețul contractului de achiziție.**

Raportat la situația prezentată menționăm că până la acest moment nu există un punct de vedere din partea Ministerului Fondurilor Europene, inițiatorul Ordinului 1284/2016, cu privire la modalitatea de actualizare a contractelor de lucrări ca urmare a majorării salariului minim pe economie în domeniul construcțiilor, conform OUG 114/2018.

Cu toate acestea, beneficiarii privați au obligația respectării următoarelor prevederi din Ordinul 1284/2016, Secțiunea 5 - Contractul de achiziție, Cap. 5.3 Ajustarea prețului, alin. 1, lit. a) **„Pe parcursul îndeplinirii contractului de achiziție, prețul poate fi ajustat numai în următoarele situații: Dacă au avut loc modificări legislative, modificări ale normelor tehnice sau au fost emise de către autoritățile publice locale acte administrative care au ca obiect instituirea, modificarea sau renunțarea la anumite taxe/impozite locale, al căror efect se reflectă în creșterea/diminuarea costurilor pe baza cărora s-a fundamentat prețul contractului de achiziție.”**

7. Recomandări

Ordinul 1284/2016 prevede la **Secțiunea 1 - Principii aplicabile prezentei proceduri:**
„Pe parcursul întregului proces de achiziție prin procedura competitivă, la adoptarea oricărei decizii, trebuie avute în vedere următoarele principii:

- a) *principiul transparenței;*
- b) *principiul economicității;*
- c) *principiul eficienței;*
- d) *principiul eficacității.”*

Recomandăm beneficiarilor privați ca în procesul de realizarea a achizițiilor, atât directe cât și a celor realizate prin procedura competitivă, atunci când întâmpină orice situație pentru care nu există o reglementare explicită în Ordinul 1284/2016 să o interpreteze prin prisma principiilor menționate mai sus.

Acest ghid a fost elaborat pentru a veni în sprijinul personalului implicat în gestionarea programelor finanțate din fonduri europene nerambursabile.

Am dorit să creăm un instrument util în aplicarea cerințelor și principiilor ce derivă din regulamentele UE, dar și din legislația românească.

Echipa de elaborare:

Marilena Bogheanu - Director General ADR SV Oltenia

Marilena Alecu - Director Direcția Politici Regionale și Comunicare

Monica Botea - Șef OI POR

Simona Covrescu - Șef Compartiment Comunicare, Informare, Promovare

Dumitrescu Alina - Șef Compartiment Verificare Achiziții și Conflicte de Interes POR

Claudia Gavaneanu - Ofițer Comunicare, Informare, Promovare

Mihaela-Steliana Tascu-Stavre - Ofițer Comunicare, Informare, Promovare

Investim în viitorul tău!
Proiect cofinanțat din Fondul European de Dezvoltare Regională prin
Programul Operațional Regional 2014 – 2020

Titlul proiectului: „Sprijin acordat în perioada 01.01.2018 -
31.12.2019 pentru ADR SV Oltenia în informarea și comunicarea,
implementarea, monitorizarea la nivel regional POR 2014-2020 și
închiderea POR 2007-2013”

Editorul materialului: ADR Sud-Vest Oltenia

Data publicării: Noiembrie 2019

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a
Uniunii Europene sau a Guvernului României

Material distribuit gratuit